

KS. NORBERT OŚMAŃCZYK

KS. WALERIAN JASIŃSKI, DUSZPASTERZ I DZIAŁACZ SPOŁECZNO-NARODOWY (Materiały do biografii)

Ks. Walerian Jasiński urodzony 21 II 1904 r. w Koszalinie, był najstarszym synem Jakuba i Wiktorii z domu Błażejewicz¹. Ojciec Waleriana był dyrektorem kasy miejskiej. W rodzinie Jasińskich dbano nie tylko o wychowanie katolickie, czemu sprzyjały m.in. „niedzielne kazania i codzienna wspólna modlitwa”², ale również o rozwój ducha polskości — czytanie domownikom przez ojca rodziny dzieł polskich pisarzy i poetów (m.in. H. Sienkiewicza, Wł. Reymonta, B. Prusa, A. Mickiewicza, J. Słowackiego) pogłębiało umiłowanie ojczystego języka i kultury, co było niezmiernie ważne w sytuacji społeczno-politycznej, w jakiej się wtedy nasz kraj znajdował³.

W roku 1908 rodzina Jasińskich przeniosła się z Koszalina na Śląsk, do Mysłowic⁴. Wydaje się, że jednym z powodów przeniesienia się była bliskość Krakowa, jednego z ośrodków naukowo-kulturalnych w Polsce.

I. PRZYGOTOWANIA DO KAPŁAŃSTWA I PRACA DUSZPASTERSKA W DIECEZJI KATOWICKIEJ

Ks. Walerian Jasiński w roku 1915 został przyjęty do Państwowego Gimnazjum w Mysłowicach. Uczęszczał tam do roku 1923. Swoją edukację gimnazjalną zakończył w Katowicach otrzymując świadectwo dojrzałości⁵. W dniu 18 IX 1922 r. przyjął z rąk administratora apostolskiego, ks. Augusta Hlonda, sakrament bierzmowania⁶.

W wieku 19 lat Walerian odkrył w sobie powołanie kapłańskie. 4 IX 1923 r. skierował do Rektoratu Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego w Krakowie prośbę o przyjęcie na pierwszy rok studiów. W opinii swoich gimnazjalnych wychowawców Walerian uchodził za człowieka „pobożnego, dobrze wychowanego i o nieskazitelnym charakterze”⁷. Ks. Stanisław Wilczewski, ostatni katecheta Waleriana Jasińskiego, był zdania, że Walerian jest osobą „zasługującą na gorące polecenie celem dopuszczenia do

¹ Jakub Jasiński ur. 28 VI 1874 r. w Rojewie, a zm. 9 XII 1957 r. w Mysłowicach. Wiktorja Jasińska-Błażejewicz ur. 17 V 1882 r. w Chełmnie, a zm. 2 XI 1952 r. w Mysłowicach; por. Kronika rodzinna, 6.

² Tamże.

³ *Zarys historii Polski*, red. J. Tazbir, Warszawa 1979, 522—524. E. Jabłońska-Deptuła, *W dobie Wiosny Ludów i Powstania Styczniowego*, w: *Chrześcijaństwo w Polsce*, Lublin 1980, 219.

⁴ Por. *Miasta polskie w Tysiącleciu*, t. I, Warszawa 1965, 454—455.

⁵ Walerian Jasiński do gimnazjum w Katowicach uczęszczał od 14 IX 1922 do 28 VI 1923 r.

⁶ Archiwum Kurii Diecezjalnej w Katowicach (AKDK), Akta personalne ks. Jasińskiego, metryka nr 3155.

⁷ Świadectwo to wystawił w dniu 3 VII 1923 r. zastępca proboszcza parafii NSPJ w Mysłowicach, ks. F. Linek.

studium teologicznego⁸. W latach 1923—1925 Walerian Jasiński studiował na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Po drugim roku studiów, z polecenia administratora apostolskiego, ks. Augusta Hłonda, wyjechał na dalsze studia teologiczne do Rzymu. Trudno jednoznacznie określić powód przerwania studiów w Polsce i wyjazdu do Włoch. Wydaje się jednak prawdopodobne, że było to związane z erekcją diecezji katowickiej w roku 1925 (wcześniej na tych terenach istniała delegatura biskupia, a potem delegatura apostolska). Tworzono od podstaw administrację diecezjalną, w której główne stanowiska powinni objąć księża z tytułami naukowymi.

Przed wyjazdem Waleriana Jasińskiego do Rzymu wysłano specjalny list polecający kleryka z diecezji katowickiej. Do Polskiego Kolegium w Albano-Loziale kleryk Jasiński przybył w listopadzie 1925 r. Studia rozpoczynały się dwuletnim kursem filozofii, upoważniającym do kontynuowania nauki na Uniwersytecie Gregoriańskim. W czasie studiów Walerian Jasiński wystosował do ordynariusza diecezji katowickiej, bpa Arkadiusza Lisieckiego, prośbę o udzielenie mu w roku 1928 wszystkich święceń: subdiakonatu, diakonatu i prezbiteriatu. Na podstawie opinii rektora seminarium i przepisów prawa kanonicznego prośba ta została załatwiona pozytywnie⁹.

14 X 1928 r. diakon Walerian Jasiński otrzymał z rąk bpa Arkadiusza Lisieckiego święcenia kapłańskie, po czym wyjechał powtórnie do Rzymu, gdzie w roku 1929 uzyskał na Uniwersytecie Gregoriańskim doktorat nauk teologicznych.

Po ukończeniu studiów w Rzymie ks. Walerian Jasiński wrócił do swej macierzystej diecezji¹⁰. W lipcu 1929 r. otrzymał dekret wikariuszowski do parafii św. Jana i Pawła w Katowicach-Dębie, gdzie pracował do sierpnia 1930 r.¹¹ W tym samym czasie razem z ks. Wilhelmem Ochmanem wykładał w Szkole Handlowej w Katowicach pedagogikę, dogmatykę i etykę.

Z początkiem roku szkolnego 1930/31 ks. Walerian Jasiński został skierowany do pracy katechetycznej w Państwowym Żeńskim Seminarium Nauczycielskim w Nowej Wsi (obecnie Nowy Wirek). Zgodnie z ówczesną procedurą prawną nominacja duchownego musiała być zatwierdzona przez władze świeckie. Dlatego kapituła katedralna wysłała pismo w tej sprawie do Urzędu Wojewódzkiego w Katowicach. Odpowiedzi na nie udzielił wojewoda katowicki, Michał Grażyński. Czytamy w niej m.in.: „Nauczycielem religii w Państwowym Żeńskim Seminarium Nauczycielskim w Nowej Wsi został ustanowiony od dnia 1 IX 1930 roku ks. dr Walerian Jasiński”¹². Dla niektórych jednak 26-letni kapłan był nieodpowiedni do tego typu szkoły, po prostu nie dowierzano możliwościom pedagogicznym tak młodego księdza. Dlatego dyrekcja seminarium przyjęła nominację biskupią z nieukrywaniem niezadowolaniem. Wyraziła to w petycji wystosowanej do biskupa ordynariusza, ubolewając w niej, że do żeńskiej szkoły ma przyjść „tak młody katecheta”, który ma uczyć przyszłe wychowawczynie śląskich dzieci¹³. Ta manifestacja niechęci wobec ks. Jasińskiego nie wpłynęła jednak na zmianę decyzji biskupa ordynariusza, zatwierdzonej również przez wojewodę. Pracę w seminarium ks. katecheta rozpoczął z dniem 1 IX 1930 r.¹⁴ Tematyka spotkań katechetycznych, prowadzonych przez niego, obejmowała wiadomości z zakresu Pisma Św. Starego i Nowego Testamentu, etyki, dogmatyki, historii Kościoła i metodyki nauczania.

Po trzyletnim okresie pracy ks. W. Jasiński złożył rezygnację z zajmowanego stanowiska. Jednym z powodów podjęcia tej decyzji było niemoralne zachowanie niektórych

⁸ AKDK, Akta personalne ks. Jasińskiego, świadectwo moralności.

⁹ Kan. 978 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 r.

¹⁰ Diecezja katowicka została erygowana w dniu 28 X 1925 r. bullą papieża Piusa XI *Vixdum Poloniae Unitas*. Por. F. Maroń, *Historia diecezji katowickiej*, Nasza Przeszłość, 1975, t. XLIV, 9—87.

¹¹ Obecnie parafia ta należy do dekanatu Katowice-Centrum, liczy około 25 tys. mieszkańców i pracuje w niej trzech kapłanów; *Katalog diecezji katowickiej*, Katowice 1981, 109—110.

¹² AKDK, Akta personalne, List Wojewody do Kapituły, sygn. P.J.XIV.8.

¹³ Tamże, List dyrekcji Państwowego Żeńskiego Seminarium Nauczycielskiego w Nowej Wsi do Kapituły z dn. 28 VIII 1930 r.

¹⁴ W tym czasie ks. Jasiński mieszkał przy ul. 3 Maja 92, *Rocznik Diecezji Śląskiej*, Katowice 1931, 55—56.

nauczycieli i uczennic. O swojej rezygnacji powiadomił również kurię biskupią i władze świeckie¹⁵, które przyjęły tę rezygnację na podstawie ustawy o stosunkach służbowych nauczycieli¹⁶.

W latach 1930—1933¹⁷, a więc w okresie, kiedy pracował w seminarium nauczycielskim, pełnił funkcję kapelana harcerzy w Nowej Wsi i Nowym Bytomiu.

Na początku roku 1927 Kuria Diecezjalna w Katowicach zakupiła w Krakowie przy ul. A. Mickiewicza 3 parcelę pod budowę śląskiego seminarium duchownego¹⁸. Wprowadzenie do nie wykończonego jeszcze gmachu nastąpiło 4 X 1927 r. Rektorem został mianowany ks. M. Maśliński, a jego współpracownikami zostali: ojciec duchowny — ks. Rzychoń CM i korepetytor — ks. Pszczółka¹⁹. W roku 1933, po tragicznej śmierci ks. Rzychonia, został mianowany ks. Jasiński na stanowisko ojca duchownego. Dekretem z dnia 16 IX 1933 r. ordynariusz diecezji powierzył mu „kierownictwo życia duchowego alumnów w myśl przepisów prawa kanonicznego i regulaminu seminaryjnego”²⁰. Ks. Jasiński był prekursorem metody wychowawczej polegającej na „mądrze zaplanowanej formacji alumnów, a przez to na wykształceniu w nich należytej dojrzałości potwierdzonej przez stałość ducha, zdolność podejmowania rozważnych decyzji oraz właściwy osąd zdarzeń i ludzi”²¹. Działalność wychowawczą ks. Jasińskiego przerwały wydarzenia 1935 r. Przeprowadzono wtedy w Wyższym Śląskim Seminarium Duchownym w Krakowie tzw. „reformę o. Anzelma”²². Jednym z jej skutków była zmiana całego zarządu seminarium. Od tegoż roku do lat pięćdziesiątych seminarium kierowali księża misjonarze.

25 IX 1935 r. powierzono ks. Walerianowi Jasińskiemu nowe zadanie. Ordynariusz diecezji katowickiej, bp Stanisław Adamski, mianował go wizytatorem nauki religii w seminariach nauczycielskich i szkołach zawodowych. Równocześnie został mianowany prefektem Prywatnego Gimnazjum im. św. Jacka w Katowicach²³ (przydzielono mu drugą klasę). Jego wrodzone talenty pedagogiczne oraz zdolności i doświadczenie katechetyczne pozwoliły mu bardzo szybko znaleźć kontakt ze swoimi wychowankami. Organizował dla młodzieży coroczne rekolekcje, a w pierwszym roku swej działalności w gimnazjum założył Sodalicję Mariąńską dla młodzieży męskiej pod wezwaniem Najświętszej Maryi Panny Niepokalanie Poczętej i św. Kazimierza²⁴.

II. DZIAŁALNOŚĆ KS. WALERIANA JASIŃSKIEGO W STANACH ZJEDNOCZONYCH AMERYKI PÓŁNOCNEJ

28 VI 1939 r. ks. Walerian Jasiński wyjechał z Mysłowic do Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej. Celem tej podróży, zaaprobowanej przez ordynariusza, było zbada-
nie pracy amerykańskiego systemu wychowawczego młodzieży w szkołach zawodo-

¹⁵ AKDK, Akta personalne, List Wojewody dotyczący zrezygnowania ks. Jasińskiego z zajmowanego stanowiska, sygn. P.J.XIV.23.

¹⁶ Ustawa o stosunkach służbowych nauczycieli z VII 1926 r. art. 60, Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, nr 104, poz. 873.

¹⁷ AKDK, Akta personalne, Dekret na kapelana harcerstwa w Nowej Wsi i Nowym Bytomiu, L. dz. 643.

¹⁸ F. Żebrok, *Dzieje Śląskiego Seminarium Duchownego*, Nasza Przeszłość, 1975, t. XLIV, 89—116.

¹⁹ Archiwum Seminarium Śląskiego (ASS), Materiały do dziejów seminarium.

²⁰ AKDK, Akta personalne, Dekret do Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego w Krakowie, sygn. P.J. 17/33.

²¹ Dekret o formacji kapłańskiej nr 11. *Sobór Watykański II. Dekrety, Konstytucje, Deklaracje*, Poznań 1968, 293.

²² F. Żebrok, dz. cyt., 39—41.

²³ AKDK, t. I. (1935—1939), Gimnazjum Diecezjalne.

²⁴ J. Kiedos, *Katolickie szkolnictwo kościelne na terenie diecezji katowickiej w latach międzywojennych*, Lublin 1981, 185.

wych oraz zwiedzenie międzynarodowej wystawy Expo'39²⁵. Towarzyszem jego podróży był ks. Bonifacy Słowik, zaproszony do Stanów Zjednoczonych przez zarząd Zjednoczenia Polsko-Rzymsko-Katolickiego (ZPRK)²⁶. Wybuch II wojny światowej uniemożliwił ks. Jasińskiemu powrót do Polski w określonym czasie. Pozostał więc w USA i zaczął pracować w ZPRK prowadzonym przez jednego z jego założycieli, ks. T. Gierka. Tym samym rozpoczęła się działalność ks. Jasińskiego wśród Polonii amerykańskiej.

Po krótkotrwałym pobycie w obozie Zjednoczenia Polsko-Rzymsko-Katolickiego ks. Walerian Jasiński przeniósł się do Orchard Lake w stanie Michigan²⁷. Tutaj został wykładowcą w polskim seminarium wchodzącym razem z Kolegium i Wyższą Szkołą im. Najświętszej Maryi Panny w skład Zakładów Naukowych. Ta specyficzna uczelnia powstała w wyniku prośby amerykańskich biskupów o polskich kapłanów oraz żywego zainteresowania się problemem wspólnoty polonijnej w USA i Kanadzie przez papieża Piusa IX (1846—1878) i Leona XIII (1878—1903)²⁸. Prawnie Zakłady Naukowe w Orchard Lake są własnością korporacji duchownych i świeckich członków Polonii. Nadzór nad Zakładami sprawuje każdorazowy arcybiskup Detroit. Wieloletnią działalnością seminarium duchownego kierowali jego rektorzy wywodzący się z polskiego kleru pracującego w Stanach Zjednoczonych: ks. Józef Dąbrowski²⁹, ks. Witold Buhaczkowski³⁰, ks. dr Michał Grupa³¹, ks. Antoni Kłowo³², ks. Władysław Krzyżosiak³³, ks. prałat Edward Szumal³⁴, ks. prałat Wacław Filipowicz³⁵, ks. dr Walter Ziembra³⁶. Seminarium duchowne, istniejące od 1885 r. w Detroit, a od 1909 r. w Orchard Lake, wydało dla Kościoła w Stanach Zjednoczonych i dla Polonii amerykańskiej ponad tysiąc kapłanów, którzy pracują we wszystkich prawie diecezjach amerykańskich³⁷.

W uczelni tej, która miała za zadanie kształcenie polskiego kleru dla potrzeb duszpasterskich Polonii amerykańskiej, a także rozwijanie polskiej tradycji i kultury, przez 42 lata pracował ks. Walerian Jasiński. Wiele czasu w tym okresie poświęcił na własne doszkąlanie się i studia, zadając sobie trud docierania do języków oryginalnych wykorzystywanych dzieł. Jego wykłady z dogmatyki prowadzone były w żywy i angażujący sposób. Potwierdza to jeden z jego przyjaciół, ks. Zdzisław Peszkowski. Określił on ks. Jasińskiego jako wykładowcę o „rzadkim charyzmacie przedstawiania Bożej nauki w sposób niezwykle prosty i zrozumiały”³⁸.

Oprócz działalności dydaktycznej trzeba jeszcze wspomnieć o pracy duszpasterskiej ks. Jasińskiego. Przez wiele lat sprawował duchowe kierownictwo Sióstr Węgierskich w Villa Francesca. Pomagał również w pracy duszpasterskiej w parafii Trójcy Św. w Windsor w Kanadzie³⁹. Wielokrotnie prowadził rekolekcje dla różnych grup stanowych⁴⁰.

²⁵ AKDK, Akta personalne, Zaświadczenie do konsulatu USA w sprawie wyjazdu do Stanów Zjednoczonych, sygn. P.J.XIV. 42/39.

²⁶ Zjednoczenie Polsko-Rzymsko-Katolickie (ZPRK) powstało w roku 1873 w Chicago; S. Osada, *Historia Związku Narodowego Polskiego*, Chicago 1905, 111.

²⁷ Miejscowość ta leży w pld.-wsch. części stanu Michigan. *Witamy w Orchard Lake*, Sodalis Polonia 3 (1972) 129.

²⁸ W. Jasiński, *Matka Boża Częstochowska w Orchard Lake*, Orchard Lake 1951.

²⁹ Archiwum Polonii w Orchard Lake (APOL), teczka I, t. I—XXX.

³⁰ R. Nir, *Ks. rektor Witold Buhaczowski*, *Naród Polski* 3 (1981) 12.

³¹ Tenże, *Ks. rektor dr Michał Grupa*, *Dziennik Polski* 93 (1980) 2.

³² Tenże, *Ks. rektor Antoni Kłowo*, *Dziennik Polski* 111 (1980) 3.

³³ Tenże, *Ks. rektor Władysław Krzyżosiak*, *Dziennik Polski* 111 (1980) 6.

³⁴ Tenże, *Ks. rektor Edward J. Szumal*, *Dziennik Polski* 91 (1980) 2.

³⁵ Tenże, *Ks. rektor Wacław Filipowicz*, *Dziennik Polski* 90 (1980) 2.

³⁶ Materiały dotyczące działalności ks. rektora Waltera Ziembry nie zostały jeszcze opracowane.

³⁷ R. Nir, *Źródła do historii Polonii*, Orchard Lake 1982, 261—297.

³⁸ Z. Peszkowski, *Ks. Walerian Jasiński — Alter Christus*, Orchard Lake, 1—7.

³⁹ *Pamiętnik 40-lecia parafii św. Trójcy w Windsor 1916—1956*, Ontario 1956, 10.

⁴⁰ AKDK, Akta personalne, List do Biskupa Ordynariusza z dn. 17 XII 1949 r., sygn. P.J. XIV. 50.

W roku 1958 ks. Walerian Jasiński objął stanowisko redaktora naczelnego miesięcznika „Sodalis”⁴¹, organu prasowego fakultetu szkół w Orchard Lake. Jednym z zadań tego czasopisma było prezentowanie dokumentów papieskich dotyczących problematyki emigracyjnej. Do ważniejszych w tej materii należą dwa dokumenty wydane przez papieża Piusa XII (1939—1958): encyklika *Summi pontificatus* z 20 X 1939 r.⁴², a także Konstytucja apostolska *Exsul familia* z 1 VIII 1952 r.⁴³ Na łamach pisma kierowanego przez siebie pragnął także przekazać pewien sposób transmisji modelu asymilacji kultury polskiej, katolickiej i amerykańskiej, a tym samym sprzeciwiał się teorii tzw. „tygla” (*melting pot*). Nie było to zadanie łatwe, ponieważ czasopismo to, przeznaczone dla inteligencji polonijnej swobodnie czytającej w języku polskim, było raczej trudno dostępne dla intelektualistów polonijnych posługujących się językiem angielskim. Ta trudność sprawiała, że — jak stwierdza Andrzej Brożek — „praca ks. Jasińskiego nabierała charakteru pracy syzyfowej”⁴⁴. Wydaje się jednak, że miesięcznik ten, o zróżnicowanym wachlarzu tematycznym: od tekstów dewocyjnych do publicystyki naukowej, jest ważnym źródłem poznania zasadniczych spraw związanych ze społecznością polonijną w Stanach Zjednoczonych. Poprzez to czasopismo Zakłady Naukowe w Orchard Lake wniosły swój wkład w rozwój polskiego czasopiśmiennictwa w Ameryce⁴⁵. Wielka w tym na pewno zasługa ks. Jasińskiego, który jako redaktor naczelny tego miesięcznika wydał ponad 200 jego numerów.

Należy również wspomnieć o działalności ks. Jasińskiego w stowarzyszeniach i organizacjach naukowych oraz emigracyjnych. W detroitkim oddziale Veritasu⁴⁶ działał jako delegat kurii arcybiskupiej. Pełnił on jednocześnie funkcję moderatora całego zarządu; każde spotkanie zamykał krótkim przemówieniem i wspólną modlitwą. Pracował również w wielu organizacjach o charakterze krajowym i międzynarodowym⁴⁷, które zajmowały się rozwiązywaniem różnego rodzaju problemów Polonii amerykańskiej; był np. członkiem Międzynarodowej Komisji Duszpasterstwa Migrantów i Turystów z siedzibą w Genewie⁴⁸. Ponadto był współorganizatorem i zarazem prezesem Polsko-Amerykańskiego Stowarzyszenia Historycznego, przewodniczył dystryktowi Detroit-Windsor Katolickiego Stowarzyszenia Filozofów.

Inną formą działalności ks. W. Jasińskiego było organizowanie zjazdów polsko-amerykańskich zgromadzeń zakonnych oraz pielgrzymek, głównie do Rzymu i Polski.

W roku 1978 ks. Walerian Jasiński obchodził złoty jubileusz kapłaństwa. Z powodu choroby zmuszony był obchodzić go tylko w Stanach Zjednoczonych, mimo że w Polsce przygotowania również były poczynione⁴⁹. Główne uroczystości odbyły się w kościele pw. Przemienienia Pańskiego w Detroit. Jubilat odprawił Mszę św., będąc unieruchomionym na wózku inwalidzkim. Kazanie w czasie tej Mszy św. wygłosił jeden z jego wychowanków bp Artur Krawczak z Detroit. Przedstawił on sylwetkę Jubilata oraz jego zasługi dla ogólnego rozwoju Polonii amerykańskiej, a pośrednio także ogólnoswiatowej. Biskup Krawczak powiedział wtedy m.in.: „Ks. prof. Walerian Jasiński stał się drogocennym darem Polski dla Polonii i Polskiego Seminarium w Orchard Lake. Tu w roku 1939 rozpoczęła się wielka przygoda w odkrywaniu, rozumieniu i ubogaceniu tajemni-

⁴¹ Tytuł „Sodalis” był pierwotny. Z początkiem 1971 r. został zmieniony na „Sodalis Polonia”.

⁴² AAS, 1939, t. XXXI, 428.

⁴³ Tamże, 1952, t. XLIV, 649—704.

⁴⁴ A. Brożek, *Wizja Polonii trzech kultur*, Tygodnik Powszechny 7 (1983) 7.

⁴⁵ J. Pieszkowski, dz. cyt., 44; E. Osmańczyk, *Współczesna Ameryka*, Warszawa 1962, 190.

⁴⁶ Veritas powstał w roku 1945 w Londynie. Celem jego było pogłębienie życia wewnętrznego i wiedzy religijnej młodzieży studiującej. Idea ta dotarła do Stanów Zjednoczonych w roku 1953; wtedy to — 22 lutego — Adam i Krystyna Sporzyński zorganizowali w Detroit klub dyskusyjny, który z czasem przekształcił się w detroitcki oddział Veritasu.

⁴⁷ A. Woźnicki, *Teologia społeczna ruchu migracyjnego*, Studia Polonijne, t. II, 5—82.

⁴⁸ Założycielem tej organizacji był kard. Montini (późniejszy papież Paweł VI). Skupia on w sobie przedstawicieli wielu episkopatów świata i ludzi świeckich; W. Jasiński, *Wielkie decyzje Pawła VI*, Sodalis Polonia 7 (1978) 202.

⁴⁹ Uroczystości jubileuszowe w Polsce były przewidziane na dzień 6 VIII 1978 r.

cy dla ciebie nowej i ciekawej, mianowicie Polonii amerykańskiej i Polonii całego świata". Dalsze obchody jubileuszowe miały miejsce 15 X 1978 r. w domu parafialnym Przemienienia Pańskiego. Tutaj życzenia przekazali Jubilatowi przedstawiciele różnych grup, z którymi na co dzień był związany: młodzieży, harcerstwa, Veritasu itp. W swoich przemówieniach przedstawiali ks. Jasińskiego jako wzór kapłańskiego życia i pracy dla Kościoła". Ktoś inny stwierdził, że ks. Jasiński był „dumą i radością polskich emigrantów w Ameryce”.

Ks. Jasiński świadomy był stanu swego zdrowia. Diagnoza lekarska wydana w czerwcu 1978 r. była jednoznaczna i bolesna: stwierdzono nowotwór kości z umiejscowieniem w kręgosłupie. Skierowano go do katolickiego szpitala Mount Carmel, a następnie do Georg Bloomfeath Convalescent Home, gdzie był leczony kobaltem i terapią chemiczną⁵⁰. Jednak mimo usilnych starań personelu medycznego obu szpitali stan zdrowia się pogarszał. 19 XI 1981 r. zmarł wielki duszpasterz Polonii amerykańskiej — ks. Walerian Jasiński. Zwłoki zostały wystawione w Galerii Orchard Lake, skąd w niedzielę 22 XI 1981 r. nastąpiła eksportacja do Sanktuarium Matki Bożej⁵¹.

W diecezji katowickiej nabożeństwo żałobne zostało odprawione 31 I 1982 r. w kościele Najświętszego Serca Pana Jezusa w Mysłowicach. Uroczystą Mszę św., w asyście bpów Józefa Kurpasa i Janusza Zimniaka, odprawił ordynariusz diecezji katowickiej, bp Herbert Bednorz.

III. POCZĄTKI I ROZWÓJ TWÓRCZOŚCI NAUKOWEJ

Od początku swego kapłańskiego życia ks. Jasiński wiele pisał. Jednak inny charakter miała jego twórczość w Polsce, a inny w Stanach Zjednoczonych. W tej pierwszej na czoło wysuwa się tematyka katechetyczno-pedagogiczna, w twórczości „amerykańskiej” natomiast czołowe miejsce zajmuje problem asymilacji emigrantów polskich z nowym środowiskiem, a także „być” czy „nie być” polskich parafii i polskiego szkolnictwa⁵².

Od roku 1932 ks. Jasiński był nauczycielem na kursach dokształcających dla katechetów. W trakcie pracy w Wyższym Śląskim Seminarium Duchownym (1933—1935) wykładał dydaktykę religii na Wyższym Kursie Katechetycznym. W roku 1935 ks. Jasiński wszedł w skład komitetu dla opracowania diecezjalnego katechizmu. Opracował dla niego kwestię „wyznania wiary”, ze szczególnym uwzględnieniem dogmatów o „Trójcy Świętej”, „Odkupieniu”, „Łasce”, a także o „Mistycznym Ciele Chrystusa Pana”⁵³. Opracowanie tego katechizmu było podyktowane troską o młodzież śląską, która — biorąc pod uwagę sytuację społeczno-polityczną, w jakiej znajdowała się wtedy diecezja katowicka — była szczególnie narażona na wszelkiego rodzaju świeckie wpływy. Pisał o tym wielokrotnie ks. Walerian Jasiński: „Znaczna część młodzieży śląskiej wyrasta w kręgach przemysłowych, gdzie widzi i słyszy niejedno, co jej pojęcia religijne już w młodości może spacyfikować, o ile umiętna nauka religii nie umie temu zapobiec”⁵⁴.

Ks. Walerian Jasiński jest również autorem materiałów do cyklu katechez, kazań i referatów o Łasce Bożej. To kompendium dogmatyki katolickiej adresowane było głównie do katechetów i kaznodziejów.

Jako ojciec duchowny w seminarium śląskim wykładał również Pismo Św. Starego Testamentu. Jeden z wykładów o tematyce starotestamentalnej autor zatytułował *Kultura Kananeczyków przed wejściem Hebrów do Kanaanu*. Omówił w nim najpierw geografię Palestyny, następnie przedstawił stosunki polityczne i strukturę ludnościową tego

⁵⁰ Z. Peszkowski, dz. cyt., 2—3.

⁵¹ Ks. W. Jasiński został pochowany na cmentarzu Grobu Pańskiego w Soutfield.

⁵² R. Nir, *Źródła do historii Polonii*, Orchard Lake 1982, 261—297. W pracy przedstawiono pozycje traktujące o tematyce pedagogiczno-katechetycznej (z okresu pobytu w Polsce), a także o integracji kultury polskiej, amerykańskiej i katolickiej.

⁵³ Recenzentem tej pracy był ks. prof. Józef Morawski TJ z Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie.

⁵⁴ W. Jasiński, *Projekt nowego katechizmu, uwagi wstępne*.

kraju. Wykład zakończył przedstawieniem różnych aspektów kultury materialnej i duchowej⁵⁵. *O katolicką pedagogikę w Polsce* — to tytuł wykładu wygłoszonego przez ks. Jasińskiego na IV Studium Katolickim⁵⁶. Studium to było oddźwiękiem uchwał Synodu Plenarnego (26—27 VIII 1936) odbytego w Częstochowie, a także założenia Akcji Katolickiej. Rozpoczęło się uroczystą Mszą św. sprawowaną przez ks. prymasa Augusta Hlonda w tymczasowym kościele Chrystusa Króla. Oficjalnie zainaugurowano obrady w gmachu wojewódzkim. Studium to trwało do 10 IX w nowo wybudowanym Domu Oświaty przy ul. Francuskiej. O doniosłości i wartości omawianych problemów świadczyły nazwiska prelegentów, jak np. ks. bp Gawlina, ks. J. Rostworowski, ks. dr Glemma, ks. dr Wicher, ks. dr Piskorz z Tarnowa, ks. dr Poszwa z Płocka, ks. bp Adamski, ks. dr Padacz, ks. dr Jasiński, dr Swieżawski ze Lwowa, dr Heitzman z Krakowa i redaktor Kisielewski z Poznania⁵⁷. Treścią wykładu ks. Jasińskiego były zagadnienia pedagogiki katolickiej w bardzo szerokim rozumieniu. Wskazuje w nim autor na potrzebę współistnienia i współtworzenia prawdziwego wychowania przez rodzinę, Kościół i państwo.

Ten sam temat został poruszony przez ks. Jasińskiego w pracy pt. *O roli szkoły w realizacji uchwał synodu i odpowiedzialności katolików za stan nauczania*. Autor wspomina okres, gdy religia była „duszą całego wychowania i nauczania”. Z czasem jednak tę rolę zaczęto ograniczać do roli „kopciuszka” wychowawczych działań. W końcowej części pracy autor wysunął wniosek, że budowanie pedagogiki na zasadach chrześcijańskich nie jest rzeczą trudną. Trzeba tylko, aby jak najwięcej Polaków, a zarazem katolików żyło stale w stanie łaski⁵⁸.

Kryzys, jaki przeżywała pedagogika w latach 1900—1933, przedstawił ks. Jasiński w kolejnej swej pracy pod tytułem *Na przelomie myśli wychowawczej*. Zdaniem autora jedynym warunkiem wyjścia z tego kryzysu było udzielenie odpowiedzi na zasadnicze dla każdego systemu wychowawczego pytania: kto ma prawo do wychowania, kogo się wychowuje, jaki jest cel tego wychowania, jakimi posługujemy się środkami i jakie są faktyczne wyniki wychowania? W zakończeniu tej pracy ks. Jasiński przypomina wytyczne konkordatu zawartego między Stolicą Apostolską a Polską, mówiące o tym, że „praktyki religijne należą do całości wychowania”⁵⁹.

Z całości twórczości naukowej o charakterze pedagogiczno-katechetycznym wydaje się słuszne wskazanie jeszcze jednej pozycji. Jest nią praca *Światłocienie współczesnej pedagogiki*. Przedstawione w niej zostały różne prądy filozoficzne i ich wpływ na działania pedagogiczno-katechetyczne rodziny i Kościoła⁶⁰.

Ponadto w „Miesięczniku Katechetycznym” opublikowano wiele jego prac omawiających tę tematykę. Podajemy tutaj tylko przykładowo: *Nauczanie w duchu Akcji Katolickiej*⁶¹, *Katolickie postulatory w szkolnictwie zawodowym*⁶².

Z prac napisanych w Stanach Zjednoczonych należy przede wszystkim wymienić monografię: *Teksty dotyczące asymilacji Polaków w Ameryce*. Jest to zbiór dokumentów Kościoła rzymsko-katolickiego i amerykańskich władz świeckich, dotyczących asymilacji Polaków w nowej ojczyźnie. Przedstawione tu zostały również głosy sprzeciwiające się gwałtownej i nienaturalnej asymilacji⁶³. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że harmo-

⁵⁵ Tenże, *Kultura Kananejczyków przed wejściem Hebrów do Kanaanu*, mps, 1—49.

⁵⁶ Studium to odbyło się w dniach od 5 do 9 IX 1938 r.

⁵⁷ F. Maroń, dz. cyt., 60.

⁵⁸ W. Jasiński, *O roli szkoły w realizacji uchwał Synodu i odpowiedzialności katolików za stan wychowania i nauczania*, Katowice 1938, 17.

⁵⁹ Praca ta została napisana na podstawie Schrötera, *Die Pädagogik der Gegenwart in der grossen Kulturländer*, Monachium 1933.

⁶⁰ Jest to referat wygłoszony na III Katolickim Studium w Wilnie, odbytym w dniach 28 VIII — 1 IX 1936 r.

⁶¹ *Miesięcznik Katechetyczny*, R. 1933, z. 4.

⁶² Tamże, R. 1937, z. 4.

⁶³ M. M. Gordon wyróżnia asymilację kulturową, strukturalną, małżeńską, identyfikacyjną, osobowościową, behawioralną oraz obywatelską; por. B. Leś, *Kościół w procesie przemian Polonii amerykańskiej*, Wrocław 1981, 40.

nie trzech kultur rozumiał ks. Jasiński jako uwzględnienie proporcji kultury katolickiej, polskiej i amerykańskiej. Nie jest bowiem, według ks. Jasińskiego, dobrym Amerykaninem polskiego pochodzenia ten, u którego występuje dysproporcja tych trzech kultur. Prowadzi ona bowiem do tego, że dobrze zna on kulturę polską, podczas gdy zupełnie nie zna kultury amerykańskiej. Jeśli w stworzonym przez siebie modelu asymilacji ks. Jasiński prawie zawsze na pierwszym miejscu wymieniał człon katolicki, choć mówił i o wyborze tego, „co jest najlepszym w kulturze polskiej, katolickiej i amerykańskiej”, to jednak nigdy nie absolutyzował kolejności i raz wymieniał najpierw kulturę polską, kiedy indziej amerykańską lub katolicką. Ta pozorna niekonsekwencja wydaje się być rezultatem równorzędnego traktowania owych kręgów kulturowych na wspólnej katolickiej płaszczyźnie⁶⁴.

W innej swej pracy ks. Jasiński, opierając się na anglojęzycznej bazie źródłowej, jasno przedstawił problem współzależności Ameryki i Polaków: „amerykańskich” i „polskich”⁶⁵. Mowa w tej pracy jest między innymi o tym, że emigranci polscy przyjechali z kraju katolickiego, a obecna ich ojczyzna jest krajem niekatolickim, protestanckim, gdzie w wielu stanach funkcjonowały ustawy antykatolickie. Tak było na przykład w stanie Floryda, Massachusetts, Nowy Jork, Wirginia itd.⁶⁶. Po przybyciu katolickich emigrantów do Ameryki protestanci rozpętali przeciw nim tzw. „krucjatę”⁶⁷. Nowa ojczyzna była krajem „złotej wolności i indywidualizmu”, w którym każda grupa społeczna mogła wywierać tylko ograniczony wpływ na pozostałe jednostki (chodziło głównie o oddziaływanie Kościoła)⁶⁸.

Kolejną pracą omawiającą integrację kultury polskiej, amerykańskiej i katolickiej jest książka *Teorie asymilacji* opublikowana w roku 1951. Autor przedstawia i omawia poszczególne teorie asymilacji: wandalistyczną, standaryzacji (unifikacji), izolacjonizmu, rasizmu i paternalizmu⁶⁹. Według teorii wandalistycznej „tępi się wszystkie języki i kultury, oprócz jednej, np. angielskiej w Ameryce”. Teoria standaryzacji lub unifikacji twierdzi, że należy „przyjąć mechaniczną jedność kulturową przez to, że wszyscy muszą przyjąć jeden język, np. angielski”. Teoria izolacjonizmu głosi natomiast, iż „każda grupa etniczna pielęgnuje swoją kulturę bez jakiegokolwiek współpracy z innymi grupami”. Zasadą teorii rasizmu jest, by „tylko język i kultura jednej grupy były dopuszczalne w danym państwie”. Wreszcie według teorii paternalizmu „tylko jeden język i jedna kultura grupy dominującej, np. angielskiej, mogą być pielęgnowane”.

Pewnym zbiorem ogólnych wiadomości o Polonii amerykańskiej jest praca pod tytułem *Polonia amerykańska, okresy dziejów, asymilacja i ideał* (1951). Ks. Jasiński dokonuje w niej periodyzacji dziejów Polonii; jest jedną z wielu, jakie powstały na przestrzeni XX w.⁷⁰ Podział dokonany przez ks. Jasińskiego obejmuje następujące okresy: pionierski (1850—1873), polski (1873—1918), przejściowy (1918—1939), polonijny (1939—1950), „pełnej Polonii” (od roku 1950). Wielu badaczy traktuje rok 1939 jako pewnego rodzaju cezurę w dziejach Polonii amerykańskiej. Tak też uczynił ks. W. Jasiński, który lata 1918—1939 traktuje jako okres „przejściowy”, stwierdził bowiem w tym okresie „zanik wielu elementów tradycji polskiej (dezintegracja polskości), szukanie integracji amerykańskiej w latach 1918—1939, podczas gdy w latach 1939—1950 powstaje Polonia jako grupa społeczna o własnej interpretacji kultury polskiej i amerykańskiej”⁷¹.

⁶⁴ A. Brożek, dz. cyt.

⁶⁵ W. Jasiński, *Najświętsza Maryja Panna a Polonia amerykańska*, The Eagle 1947, 155—165.

⁶⁶ Por. *The National Catholic Almanac*, 1946, 112.

⁶⁷ Dochodził jeszcze do tego fanatyzm antymurzyński i antyemigracyjny w formie Know Nothing i Ku Klux Klan.

⁶⁸ W. Thomas, F. Znaniecki, *The Polish Paesant and America*, Nowy Jork 1927, 1647—1830.

⁶⁹ R. Nir, *Badacz Polonii ks. prof. W. Jasiński 1904—1981*, Orchard Lake 1981.

⁷⁰ W. Kruszką, *Historia Polska w Ameryce*, Milwaukee 1905; H. Kubiak, *Rodowód narodu amerykańskiego*, Kraków 1975, 63.

⁷¹ Tamże.

Przedstawione tutaj prace ks. Waleriana Jasińskiego stanowią mały tylko procent bibliografii jego prac, obejmującej kilkaset pozycji⁷². Bogactwo myśli, które płynie z tych prac, było przez niego czerpane z rozległej wiedzy, bogatej osobowości, bardzo dobrej znajomości języków obcych, a także wielu doświadczeń życiowych.

Całokształt działalności ks. Waleriana Jasińskiego w Stanach Zjednoczonych charakteryzowało dążenie do integracji grup etnicznych i harmonii kultur. Te jego działania miały prowadzić do ubogacenia osobowości emigranta przebywającego w nowym kraju. Determinowały także nadzieję coraz większego i wszechstronniejszego rozwoju Polonii. Wyraził to m.in. w kazaniu wygłoszonym w czasie Mszy św., odprawionej z okazji IX Konwencji Kongresu Polonii amerykańskiej⁷³. Powiedział wtedy m.in.: „jesteśmy wybranym plemieniem, świętym Narodem uświęconym Krwią Chrystusa. Ponadto jesteśmy Kongresem Polonii amerykańskiej; Polonia to nie martwy pomnik marmurowy, to nie pergaminowy dokument, to nie mumia egipska, Polonia to żywy organizm społeczny, który się zmienia — bo rośnie, wydając nowe gałęzie, zapuszczając coraz głębiej swe korzenie”.

Chcąc dokonać pewnej oceny życia i działalności tego zasłużonego kapłana, trzeba stwierdzić, że był to człowiek niezwykle aktywny i energiczny. Wrodzone talenty pedagogiczno-katechetyczne i inteligencja pozwoliły mu rozwinąć szeroką działalność naukową. W Polsce interesowały go głównie problemy związane z katechetyką i metodyką nauczania religii. W trakcie pobytu w Stanach Zjednoczonych zainteresowania te przesunęły się na pole asymilacji grup etnicznych i ich kultur oraz racji bytu parafii etnicznych w środowisku amerykańskim⁷⁴. Zajmował się również, co było powodem jego wyjazdu do Stanów Zjednoczonych w roku 1939, stanem szkolnictwa etnicznego i parafialnego na terenie USA⁷⁵.

Życie jego przypadło na okres wielkich przemian historycznych, społecznych i ekonomicznych. W tym zakresie widoczny jest kierunek działania Kościoła. Jako kapłan diecezji katowickiej był ks. Walerian Jasiński przykładem służby Bogu, Kościołowi i ludziom w różnych sytuacjach codziennego życia.

Pragnęliśmy w tej pracy przedstawić materiały do biografii sylwetki kapłana, który został nazwany *Alter Christus*. Mamy nadzieję, że praca ta będzie małym przyczynkiem do rozwoju biografii duchowieństwa diecezji katowickiej.

⁷² R. Nir, *Źródła do historii*, 261—297.

⁷³ Mszę św. odprawił w sobotę 7 X 1972 r. o godz. 19.00 w najstarszym kościele polskim w Detroit pw. św. Wojciecha bp Alfred Abramowicz.

⁷⁴ J. Bakalarz, *Parafia etniczna (personalna) dla imigrantów w prawodawstwie powszechnym Kościoła Zachodniego*, Lublin 1978, 14; B. Leś, dz. cyt., 13—19.

⁷⁵ H. Piecha, *Ks. Walerian Jasińskich*, Gość Niedzielny 40 (1978) 5.